

**Manuál pro databázové zpracování knižní ilustrace
v historických fondech paměťových institucí
(pravidla RDA/MARC 21)
e-ilustrace**

Praha 2021

Vysvětlivky zkratk objevujících se v popisu jednotlivých polí:

Opakovatelné pole/podpole (O)

Neopakovatelné pole/podpole (NO)

Mezera na místě indikátoru #

Podpole \$

Důležité zkratky pro práci s poli v systému Aleph

(informace týkající se katalogizace v systému Aleph budou v textu manuálu vyznačeny červeně)

F5 – přidání pole z rejstříku

CTRL + F5 – vymazání pole

F6 – přidání nedefinovaného pole

F7 – přidání podpole

CTRL+T – kopírování pole

Alt+T – vkládání pole

Obsah

Úvod	4
001 Kontrolní číslo (NO)	5
007 Pole pevné délky pro fyzický popis (O)	5
008 Kontrolní pole – všeobecné informace (NO)	6
072 Kód předmětové kategorie (O)	8
100 Hlavní záhlaví – Osobní jméno (NO)	9
245 Údaje o názvu (NO)	11
246 Variantní názvy (O)	12
264 Nakladatelské/tiskařské údaje (O)	13
300 Údaje fyzického popisu (O)	14
336 Typ obsahu (O)	15
337 Typ média	16
338 Typ nosiče (O)	16
500 Všeobecná poznámka (O)	17
505 Formalizovaná poznámka k obsahu (O)	18
510 Citace a odkazy k dílu (O)	20
591 Poznámka o fyzickém stavu exempláře (O)	21
600 Vedlejší věcné záhlaví – Osobní jméno (O)	21
610 Vedlejší věcné záhlaví – Jméno korporace (O)	22
650 Vedlejší věcné záhlaví – Věcné téma (O)	24
651 Vedlejší věcné záhlaví – Geografické jméno (O)	26
653 Rejstříkový termín – Volně tvořený termín (O)	27
655 Rejstříkový termín – Žánr, forma (O)	29
700 Vedlejší záhlaví – Osobní jméno (O)	30
710 Vedlejší záhlaví – Jméno korporace (O)	31
787 Nespecifikované spojení (O)	32
856 Elektronické umístění a přístup (O)	33

984 Místo vydání (O)	35
910 Lokační údaje (NO)	35
IST Údaje o zpracování (O)	36
LKR Vazba záznamu (O)	36
Ukázka záznamů	38
Stručný přehled grafických technik	43
Kódy rolí relevantních pro grafické umění	48
Zkratky objevující se na grafikách/grafických listech	52
Užitečné odkazy a literatura	54

Úvod

Manuál byl vytvořen v rámci projektu TAČR TL05000157 *Česká knižní ilustrace v raném novověku* (Technologická agentura ČR – Program na podporu aplikovaného společenskovedního a humanitního výzkumu, experimentálního vývoje a inovací ÉTA). Informace o projektu naleznete na stránkách www.e-ilustrace.cz.

Cílem projektu je zpřístupnit obrazový materiál ve starých bohemikálních tiscích a vytvořit virtuální badatelské prostředí pro studium knižní ilustrace. Hlavním výstupem projektu bude online databáze e-ilustrace zahrnující rozsáhlý obrazový soubor knižní ilustrace z nejstaršího období knihtisku. Online databáze nabídne uživatelům možnost prohledávat ilustrace v bohemikálních tiscích v letech 1475–1550 jak na základě textového dotazu, tak poprvé i prostřednictvím obrazu nebo jeho výřezu. Při popisu ilustrací a jejich katalogizaci bude velký důraz kladen na věcný popis. Vůbec poprvé bude knižní ilustrace detailně popsána s využitím mezinárodního ikonografického klasifikačního systému ICONCLASS.

Databáze knižní ilustrace bude vycházet z popisu ilustrací do knižních katalogů užívaných Národní knihovnou ČR a Knihovnou Akademie věd ČR. Popis ilustrací tak bude navázaný na konkrétní exempláře evidované databázemi národní retrospektivní bibliografie [Knihopis – soupis českojazyčných tisků do roku 1800](#) a [Bibliografie cizojazyčných bohemikálních tisků do roku 1800](#).

Manuál odráží katalogizační praxi podle pravidel RDA ve formátu MARC21. V rámci manuálu jsou vysvětlena jednotlivá katalogizační pole používaná pro popis ilustrací a uvedeny příklady. Kurzivou jsou napsány komentáře, rady nebo doporučení.

Řešitelský tým projektu TAČR TL05000157

Rozpis jednotlivých polí s komentářem a uvedenými příklady

001 Kontrolní číslo (NO)

Identifikační číslo ilustrace – vychází z čísla Knihopisu (KPS) či čísla Databáze Bibliografie cizojazyčných bohemikálních tisků do roku 1800 (BCBT), ke kterému je přiřčeno pořadové číslo ilustrace v tisku. Při popisu vycházíme z exempláře, který máme v ruce => zachováváme dané pořadí ilustrací. Každé ilustraci bude přiděleno vlastní číslo, a to i v tom případě, že se v tisku ilustrace opakuje. Pořadová čísla ilustrací se uvádí za číslo KPS (číslo Knihopisu je uvedeno písmenem K a příslušným pětimístným číslem) či BCBT za dolní podtržítka a zkratku IL a doplňují se na tři numerická místa.

V případě defektů mohou být později chybějící ilustrace doplněny (aby se nemusel přechíslovat celý soubor, budou doplněny na konec řady).

Pole nemá žádné indikátory, vyplňuje ho katalogizátor.

Příklad podoby zápisu: K00290_IL001 ; K14500_IL025 ; K03729a_IL125 ; INC005_IL001 ; INC019_IL025, BCBT42629_IL003

007 Pole pevné délky pro fyzický popis (O)

Pole určeno pro základní údaj týkající se specifikace dokumentu. U grafických dokumentů je fyzický popis neprojekční grafika. Pole nemá žádné indikátory a podpole, údaje jsou definovány pozicí.

Aleph: otevřít formulář CTRL+F

00 Kategorie dokumentu

k – Neprojekční grafika

01 Specifické označení druhu dokumentu – *Uvedeno pouze relevantní označení pro knižní grafiku (další dokumenty viz nabídka/nápověda k poli)*

j – Tisk (grafický list)

l – Technický výkres

n – Mapa, schéma

u – Nespecifikováno

z – Jiné

02 Nedefinován

03 Barva – *U knižní grafiky se nejčastěji setkáme s černobílým tiskem, objevuje se i barevný tisk nebo jsou obrazy také ručně kolorované)*

a – Jednobarevný

b – Černobílý

c – Vícebarevný

h – Ručně kolorovaný

m – Kombinovaný

u – Není známa

z – Jiný

04 Primární nosič (u knižní grafiky je primárním nosičem většinou papír, další případný nosič viz nabídka pole)

o – Papír

05 Sekundární nosič (u knižní grafiky většinou bez sekundárního nosiče => kód se neuvádí či bez druhotné podpory)

^ – Bez druhotné podpory

o – Papír

| – Kód se neuvádí

Příklady:

007 ## kj|boo

007 ## kj|co|

007 ## kj|hoo

008 Kontrolní pole – všeobecné informace (NO)

Vizuální (obrazové) dokumenty mají specifické kontrolní pole 008, které odráží charakter média. Pole nemá žádné indikátory a podpole, údaje jsou definovány pozicí. Celé pole obsahuje 40 znaků (00–39 pozic), které poskytují údaje o záznamu jako celku a uplatňují se při vyhledávání a pořádání informací. Pro grafické dokumenty je určující pozice 33 Typ

vizuálního obrazového dokumentu, kde je obrazový dokument blíže specifikován pomocí pozic 18–34. Údaj v poli 008/18–34 koresponduje s pozičně definovanými údaji v poli LDR Návěští a poli 007 Pole pevné délky pro fyzický popis.

Aleph: otevřít formulář CTRL+F a vyplnit údaje na pozicích označených hvězdičkami

00–05 Datum uložení do souboru – *Generováno systémem*

06 Typ data/Publikační status. Typ data vydání i datum vydání musí korespondovat se zápisem data v podpoli c v poli 264 Nakladatelské údaje. => zapisujeme jedno datum nebo rozmezí dat. (Do datace zahrnujeme datace štočku i vlastního tisku. V dataci zohledníme první užití štočku či datace objevující se na štočku/v obraze => první datum. Druhým datem, které poté uvedeme je datace konkrétního, popisovaného díla.)

m – Rozmezí let vydání – *Rozmezí dat se používá u sérií nebo děl vydávaných na pokračování. První datový údaj uvedeme na pozici 07–10, konečný rok vydání pak na pozici 11–14.*

s – Jedno známé, pravděpodobné nebo přibližné datum

p – Datum distribuce

q – Nejisté datum vydání – *Na pozici 07–10 uvádíme datum prvního možného vydání, na pozici 11–14 nejzazší možné datum vydání.*

r – Datum reprintu a datum původního vydání

07–10 Datum vydání – *V případě, že neznáme datum vzniku obrazového dokumentu, zapisujeme rok vzniku pomocí rozmezí uvedeném na pozicích 07–14.*

11–14 Datum vydání – *Používáme při uvedení dvou dat vydání, určení datace dokumentu rozmezím.*

15–17 Místo vydání, produkce nebo realizace – *Zapisujeme kód místa vydání podle autorit NK (viz [Kódy zemí MARC](#)). Pokud je více míst (zemí) vydání, zapisujeme kódy do příslušných podpolí v poli 044. Pokud nemůžeme určit místo vydání dokumentu, uvádíme místo vydání pod kódem xx (= neznámé místo).*

33 Typ vizuálního (obrazového) dokumentu (uvedeny pouze kódy relevantní pro grafiku)

a – Umělecký originál – *Popisnou jednotkou je umělecký originál, tj. dvojrozměrné nebo trojrozměrné umělecké dílo vytvořené umělcem (např. socha).*

c – Reprodukce uměleckého díla – *Popisnou jednotkou je umělecká reprodukce, tedy mechanicky vytvořená kopie uměleckého díla, obvykle určena ke komerčnímu využití. Reprodukci uměleckého díla může být i grafika, v takovém případě upřednostníme označení pro grafiku.*

i – Obraz – *Popisnou jednotkou je obraz, tj. dvojrozměrná vizuální prezentace.*

k – Grafika – *Obečný typ dokumentu. Používáme k označení originálního nebo historického grafického materiálu.*

l – Technická kresba, technický výkres – *Popisnou jednotkou je technický výkres, definovaný jako průřez, detail, diagram, nárys, perspektivní zobrazení, plán, pracovní postup atd.*

34 Technika

l – Kód se neuvádí

35–37 Jazyk dokumentu – Jazyk dokumentu je uveden podle národních autorit – viz [Kódy jazyků MARC](#). Pokud je obrazový dokument tištěn ve více jazycích, je na této pozici zapsán kód dominantního jazyka, další jazyky jsou zmíněny v poli 041 pod příslušným kódem.

Při popisu ilustrace budeme vycházet z obrazu => pokud je v obraze uveden text, bude zde uveden jazyk textu. Pokud knižní ilustrace text neobsahuje, zapíšeme do pole 008 jazyk samotného tisku (jazyk díla).

38 Modifikace záznamu

39 Zdroj katalogizace

Příklady:

008 ## 121001q19081932gw-||-f-----||---k|ger|d

008 ## 120405s1897----au-||-f-----||---k|ger|d

072 Kód předmětové kategorie (O)

Opakovatelné pole, které obsahuje údaj skupiny Konspektu, do kterého je obsah dokumentu zařazen. Prostřednictvím pole 072 je dokument zařazen do předmětové kategorie související s popisnou jednotkou. V šabloně bude pevně uvedený konspekt Grafické umění. Grafika.

Je možné doplnit i další konspekt.

Indikátory

1. indikátor – nedefinován
2. indikátor – kód zdroje (7 – zdroj specifikován v podpoli \$2)

Podpole

\$a Klasifikační znak jako součást skupiny Konspektu (NO) – *Kód předmětové kategorie.*

\$x Slovní označení skupiny Konspektu (NO)

\$2 Kód zdroje (NO)

\$9 Pořadové číslo předmětové kategorie (NO)

Příklady:

Pro grafické listy

072 #7 \$a 76 \$x Grafické umění. Grafika \$2 Konspekt \$9 21

100 Hlavní záhlaví – Osobní jméno (NO)

Jméno autora obrazového dokumentu, jméno osoby označené za hlavního tvůrce nebo jméno autora uměleckého obsahu dokumentu. Podoba jména se přebírá z autoritní databáze <http://aleph.nkp.cz/>, je-li zde autor uveden. Není-li autor v Souboru autorit NK, používá se přednostně národní bibliografie země, z níž autor pochází nebo kde působil. Další autoři a osoby podílející se na vytváření obrazového dokumentu se uvádějí do pole 700.

Aleph: Do podpole \$a zapíšeme začátek záhlaví a pomocí kláves CTRL+F3 vyvoláme rejstřík autorit a vyhovující záhlaví se stáhne tlačítkem OK. Takto vložené záhlaví již neupravujeme! Přidáme pouze kód role do podpole \$4 (rejstřík s kódy rolí F8). Není-li záhlaví v AUT10 (autoritních heslech) obsaženo, hledáme v rejstříku vlastní báze (lokální rejstřík vyvoláme tlačítkem F3), není-li záhlaví obsaženo ani v rejstříku, vytvoří ho podle platných pravidel katalogizátor.

Neautoritní jména a vytvořená jména katalogizátor eviduje, aby mohly být autority propojeny nebo dodatečně vytvořena autoritní podoba jména. Ve jmenném poli jsou uváděny veškeré známé autorské údaje, tedy i zkratky, iniciály či symboly, pod kterými rovněž autoři vystupují.

*Do pole uvádíme osobu, která se podílela na vzniku popisované knižní grafiky s příslušným kódem role – viz na konci dokumentu umístěný oddíl **Kódy rolí relevantních pro grafické***

umění. V případě námi sledované knižní grafiky 15.–16. století do Hlavního záhlaví (pole 100) uvádíme primárně dřevořezáče, případně autora návrhu, obrazu apod.

Pro lepší orientaci ve funkci jednotlivých osob jsou na konci dokumentu umístěny také **Zkratky objevující se na grafikách/grafických listech.**

Při určování autorství vycházíme z daného dokumentu. U anonymních děl a děl, u nichž se nepodařilo dohledat autora, pole nevyplňujeme.

Indikátory

1. indikátor – forma jména
 - 0 – Jméno se uvádí pod křestním jménem
 - 1 – Jméno se uvádí pod příjmením
 - 3 – Jméno se uvádí pod jménem rodu/rodiny
2. indikátor – nedefinován

Podpole

\$a Osobní jméno (NO)

\$b Římská číslice (NO)

\$c Doplnky ke jménu – jiné než data (O)

\$d Data související se jménem (NO) – *Data se zapisují bez mezer. Přibližná data se zapisují se zkratkou asi, neúplná data (data činnosti) se zapisují: činný + rozmezí dat. V případě, že známe jen jedno z životních dat, zapisujeme v podobě: 1563- (známe jen datum narození); -1620 (známe datum úmrtí).*

\$4 Kód role (NO) – *Klávesou F8 lze vyvolat tabulku s nabídkou možných variant. Je možné uvést více kódů rolí.*

Příklady:

100 1# \$a Dürer, Albrecht, \$d 1471-1528 \$7 jn19990001938 \$4 aut

100 1# \$a Merian, Matthaeus, \$d 1593-1650 \$7 skuk0000861 \$4 aut

100 0# \$a ME \$4 wdc \$6 dřevořezáč

245 Údaje o názvu (NO)

Název obrazového dokumentu.

V případě obrazového dokumentu v tomto poli se zaznamenává nejen samotný název a autorské údaje, ale také privilegia a jakékoli další údaje, kterými se mohou jednotlivá vydání lišit (často se jedná o jediný údaj, v němž se vydání mezi sebou odliší, proto je zápis privilegií v tomto případě relevantní).

V případě popisu ilustrací bez uvedeného názvu se použije unifikovaný název, stručný, výstižný a krátký popis obrazu, jeho hlavní téma.

V rámci projektu budeme při vytváření názvů vycházet z hesláře Petra Voita viz Český knihtisk mezi pozdní gotikou a renesancí. I.–II., příp. interní databáze, která by Petra Voita doplnila. V případě popisu knižní ilustrací prvotisků budeme přebírat hesla z díla Emmy Urbánkové Soupis prvotisků českého původu. Praha 1986. V případě ilustrací neevidovaných P. Voitem nebo E. Urbánkovou (ať již v jimi sledované době nebo z mladšího období) budeme uvádět stručný – unifikovaný název (výstižný popis obrazu).

Pro potřeby evidence ilustrací opisujeme přesný název uvedený v soupisu ilustrací Petra Voita nebo Emmy Urbánkové (dodržení podoby je důležité pro kontrolu v rámci evidence ilustrací, případnou další revizi, komparaci...). Pokud je zde uvedený název stručný, může ho katalogizátor rozvést v poli 246 nebo okomentovat v poli 500.

V případě, že knižní ilustrace zachycuje signet, erb atd. uvádíme zápis v podobě: Příjmení, jméno – signet/erb.

Indikátory

1. indikátor – Vedlejší názvové záhlaví
 - 0 – Vedlejší záhlaví se nevytváří (*není zde uvedený autorský údaj – není vyplněno pole 100*)
 - 1 – Vedlejší záhlaví se vytváří (*známe autora – je vyplněné pole 100*)
2. indikátor – Vyloučení znaků z řazení. Číslo udává počet vyloučených znaků z řazení, hodnota jiná než 0 označuje, že název začíná určitým či neurčitým členem, který se vylučuje z řazení. Diakritické znaménko nebo speciální znak se členem související se započítávají mezi vyloučené znaky. Diakritický nebo speciální znak související s prvním vylučovacím znakem se do počtu vyloučených znaků nezapočítává.

Podpole – v rámci popisu knižní ilustrace se používá pouze podpole \$a + v případě uvedených původců také podpole \$c

\$a Název (NO) – Hlavní nebo první název.

\$b Další část údajů o názvu (NO) – Obsahuje údaje, které nejsou součástí hlavního názvu. Do podpole můžeme zaznamenat souběžné názvy, variantní názvy a další názvové informace.

\$n Číslo označení části díla (O) – Podpole obsahuje označení čísla části, které zapisujeme v podobě, v jaké je uvedeno na dokumentu.

\$p Název části díla (O) – Název části zapsaný v podobě uvedeném na dokumentu. Podpole není selekční, název části zapíšeme jako variantní název v poli 246.

\$c Údaj o odpovědnosti (NO) – Obsahuje údaje o odpovědnosti, jsou zde uvedeny osoby odpovědné za vytvoření intelektuálního či uměleckého obsahu díla nebo za jeho realizaci (autor, spoluautor, autor předlohy, rytec, objednavatel, autor doprovodného textu atd.). Jsou-li v dokumentu uvedeny osoby s různou funkcí, zapisujeme v uvedeném pořadí, popřípadě v logickém pořadí. Jména těch, kteří zastávají stejnou funkci, zapisujeme pouze jako jeden údaj o odpovědnosti.

Příklady:

245 10 \$a Abakuk na akantovém trůně, v levé ruce nápisová páska "Abakuck"

245 10 \$a Abraham obětuje Izáka

245 10 \$a Zvěstování Panně Marii, na pásce vinoucí se okolo andělovy lilie "1533"

245 10 \$a Zasedání zemského soudu za královny přítomnosti s letopočtem "1530" a s monogramy "EWA" a (♀) na boku balkonu

246 Variantní názvy (O)

Varianty názvu obrazového dokumentu, např. souběžný název tištěný v jiném jazyce, alternativní název, podnázev, transkribovaný název nebo pozměněný název obsahující zkratky, číslovky apod. Do pole se uvádí také relevantní podoby názvu, odkazovací forma nebo překlad názvu. Je možné do pole uvést blason erbu či doplňující, upřesňující název – varianta k názvu.

Název a jeho varianty lze následně komentovat v poznámkovém poli 500.

Indikátory

1. indikátor – Vedlejší názvové záhlaví
 - 3 – Generuje se vedlejší záhlaví, negeneruje se poznámka
2. indikátor – Druh názvu (uvedeny pro knižní ilustraci relevantní indikátory)
 - 0 – Část názvu nebo název části
 - 1 – Souběžný název (překlad)
 - 2 – Rozlišovací název
 - 3 – Další variantní názvy

Podpole

\$a Hlavní název (NO) – *Pole obsahuje varianty názvu vyskytující se v obrazovém dokumentu nebo varianty názvu vytvořené katalogizátorem. Variantními názvy mohou být např.: alternativní název, pozměněný název, další části názvu, podnázvy, souběžné názvy, názvy částí (viz podpole \$p v poli 245), transkribovaný název, změněný název obsahující rozepsané zkratky, číslovky atd.*

264 Nakladatelské/tiskařské údaje (O)

V poli bývají zapisovány nakladatelské údaje, údaje o výrobě, o distribuci, o vydání, zveřejnění nebo uvedení díla. Pro publikované zdroje jsou povinnými údaji místo vydání, jméno nakladatele a datum vydání.

Zápis tiskařských údajů v rámci projektu – unifikovaná podoba zápisu (město /jeho podoba v českém jazyce/ + autoritní podoba tiskaře). Pro tiskařské údaje budeme používat u druhého indikátoru 1.

Vycházíme z podoby uvedené v Knihopisu/BCBT – tuto podobu přebíráme.

V případě, že jsou známy bližší informace k ilustraci/grafice, uvádí se také do pole 264 (druhý indikátor 3).

První užití pole s indikátorem 1 zaznamenává tiskaře, druhé užití pole reflektuje vznik samotného štočku. Vyplňujeme kompletně všechny tři pole – nejisté/neznámé informace zapisujeme do hranatých závorek.

Indikátory

1. indikátor – neuvádí se
2. indikátor – funkce
 - 0 – Vytvoření/vznik

- 1 – Nakladatel
- 2 – Distributor
- 3 – Výrobce
- 4 – Údaje o autorských právech

Podpole

\$a Místo tisku

\$b Tiskařské údaje

\$c Datace – *Odpovídá dataci v 008, uvádíme arabskými číslicemi. Datum vydání určíme na základě hlavního záznamu v Knihopisu či BCBT.*

Interpunkce:

\$a : \$b, \$c

Příklady:

264 #1 \$a Praha : \$b Pavel Severýn z Kapí Hory, \$c 1530, 17. září

264 #1 \$a [Praha] : \$b Jan Kosořský z Kosoře, \$c 1547

300 Údaje fyzického popisu (O)

Fyzický popis dokumentu, který se skládá z přesné lokace, dalších fyzických údajů a rozměru popisovaného materiálu.

Pro fyzické údaje obrazových materiálů je podstatné uvádět velikost obrazu (plocha měřená od kraje do kraje) a také velikost fasety (pokud je otisk zřetelný). Rozměr uvádíme v nezaokrouhlené podobě. Pokud má obrazový dokument nepravidelný tvar uvádíme větší nebo největší rozměr. Uvádíme vždy dva rozměry výška × šířka, a to i v případě kruhových obrazů. Pokud faseta není zřetelná celá nebo došlo k jejímu seříznutí, uvedeme alespoň jeden rozměr, ten který je zachován či patrný.

Poznámka k fyzickému popisu se uvádí do poznámky v poli 500.

Indikátory nejsou definovány

Podpole

\$a Lokace (O) – *Lokace ve zdrojovém dokumentu, umístění v knize (strana, folio). U lokace uvedeme informace heslem **list/folio** či **strana/pagina** + **příslušné číslo** či*

signatura archu (signaturu archu píšeme staženě, bez mezer; přední strana listu označujeme jako a, zadní strana listu označujeme jako b).

\$b Další fyzické údaje (NO) – Informace, které podrobněji specifikují další fyzické charakteristiky jako je technika, barva, formát, materiál apod.

\$c Rozměr (O) – Rozměr popisné jednotky uváděný v milimetrech ve tvaru výška krát šířka (výška × šířka). Zapišeme přesný rozměr bez mezer mezi čísly.

Aleph: Ve formátu MARC21 nepoužíváme × (krát), ale nahrazujeme ho malým "x".

Interpunkce:

\$a ; \$c

\$a : \$b ; \$c

Příklady:

300 \$a list a1a : \$b dřevořez ; \$c 100x130 mm

300 \$a list A1b : \$b dřevořez ; \$c 69x51 mm

336 Typ obsahu (O)

Typ obsahu je kategorizace pro základní formu komunikace, v níž je obsah vyjádřen, a lidský smysl, jehož prostřednictvím má být vnímán. Používá se ve spojení s návěštím, znakovou pozicí 06 (Typ záznamu) označující obecný typ obsahu zdroje. Pole 336 částečně nahrazuje pole 245 \$h obecné označení druhu dokumentu.

Termíny a kódy se přebírají z řízeného slovníku spravovaného Library of Congress.

Termíny jsou přeloženy do češtiny.

Aleph: Pole je přednastaveno v šabloně.

Indikátory nejsou definovány. Pozice jsou prázdné.

Podpole

\$a Typ obsahu – termín (O)

\$b Typ obsahu – kód (O)

\$2 Zdroj (NO)

Příklady:

336 \$a text \$b txt \$2 rdacontent Typ obsahu pro textovou monografii.

336 \$a text \$b txt \$2 rdacontent

336 \$a statický obraz \$b sti \$2 rdacontent

Typ obsahu pro textovou monografii, v níž je významně zastoupena obrazová forma komunikace.

337 Typ média

Typ média je kategorizace odrážející obecný typ zařízení, které je potřebné pro zprostředkování (zobrazení, přehrání, spuštění atd.) obsahu zdroje.

Aleph: Pole je přednastaveno v šabloně.

Indikátory nejsou definovány. Pozice jsou prázdné.

Podpole

\$a Typ média – termín (O)

\$b Typ média – kód (O)

\$2 Zdroj (NO)

Příklad:

337 \$a bez média \$b n \$2 rdamedia

338 Typ nosiče (O)

Typ nosiče je kategorizace odrážející formát paměťového média a jeho nosiče v kombinaci s typem zařízení, které je potřebné pro zprostředkování (zobrazení, přehrání, spuštění atd.) obsahu zdroje.

Aleph: Jedná se o povinný údaj. Pole je přednastaveno v šabloně.

Indikátory nejsou definovány. Pozice jsou prázdné.

Podpole

\$a Typ nosiče – termín (O)

\$b Typ nosiče – kód (O)

\$2 Zdroj (NO)

Příklad:

338 \$a svazek \$b nc \$2 rdacarrier Typ nosiče pro tištěné publikace.

500 Všeobecná poznámka (O)

Popis obrazového dokumentu a poznámky k popisu, doplňující informace k identifikaci popisovaného dokumentu.

Do všeobecné poznámky píše katalogizátor jakýkoli relevantní text týkající se popisovaného dokumentu např. komentář k výzdobě, fyzickému popisu, bližší určení např. štočku, předlohy apod. Poznámka ke stavu a podobě popisovaného exempláře, informace o umístění štočku, podobě štočku (v rámci/bez rámce/poškození rámce...). Odkaz na další užití štočku v tisku (uvést zkrácenou citaci a číslo Knihopisu/BCBT). Komentář k vydání, další relevantní údaje týkající se identifikace autorů, předlohy, obrazu či jiného inspiračního zdroje. Komentář k názvu či variantnímu názvu.

Do poznámkového pole psát veškeré relevantní informace k ilustraci a komentáře katalogizátora.

Do pole 500 se také slovně rozepisují monogramy či symboly charakterizující původce, viz příklad.

Pole 500 Všeobecná poznámka je opakovatelné, pro lepší přehlednost se každá informace uvádí do samostatného pole.

Indikátory nejsou definovány.

Podpole

\$3 Návěští (NO) – *Bližší určení informace. Tento způsob zápisu poznámek usnadňuje mj. konverze do jiných formátů. Aleph: nabídka pod klávesou F8.*

\$a Text poznámky (O)

Interpunkce:

Pole končí tečkou.

Návěští – pro lepší orientaci v poznámkovém aparátu byla vytvořena návěští:

Typ ilustrace – *Frontispis, titulní list/titulní ilustrace, titulní bordura, příloha, doprovodná ilustrace, signet, vlys, viněta (vlysy a viněty primárně nepopisujeme, popisovat pouze v případě, že mají ilustrační potenciál nebo jsou signované).*

Poznámka k ilustraci – *Informace týkající se techniky, komentář k vlastnímu obrazu/ilustraci, kolorování atd.*

Poznámka k dataci – *Informace týkající se např. prvního či dalšího použití štočku; informace, kde se datace na ilustraci nachází apod.*

Poznámka k původcům – *Komentář k autorskému určení, popis monogramu.*

Příklady:

500 \$3 Poznámka k ilustraci \$a V tisku se štoček nachází dvakrát, podruhé na straně G8b.

500 \$3 Poznámka k původcům \$a Původně se jedná o ilustrační christologický cyklus monogramisty ME z let 1533–1534, který byl vytvořen pro dnes neznámý tisk a druhotně byl použit v dalších tiscích pocházejících převážně ze Severinské tiskárny.

500 \$3 Poznámka k původcům \$a Slovní popis k monogramu (♀): symbol Venuše s tečkou uprostřed v oboustranných kulatých závorkách.

500 \$3 Poznámka k dataci \$a Datum se nachází na nápisové pásce.

500 \$3 Poznámka k dataci \$a Podle P. Voita se vpravo nahoře pod ramenem kříže nachází vyraďovaná datace s rokem 1533.

505 Formalizovaná poznámka k obsahu (O)

Poznámka k obsahu dokumentu.

V rámci formalizované poznámky jsou zaznamenány **všechny** nápisové pásky, texty v ilustraci, hesla, doprovodné texty, citáty, monogramy, datace a další informace uvedené na knižní ilustraci – ať již přímo v obraze nebo v doprovodném textu, který je součástí obrazu.

Formalizovaná poznámka k obsahu může být na dvou úrovních – základní (všechny informace jsou zapsány v jednom výskytu podpole \$a), druhou variantou je rozšířený zápis (opakované

výskyty podpolí jiných než \$a). Podrobný rozpis se uvádí do podpolí \$t, \$g. Jednotlivé části jsou od sebe oddělovány dvěma spojovníky s oboustrannou mezerou.

Indikátory

1. indikátor – Úplnost zápisu obsahu, indikátor návěští
 - 0 – Úplný obsah
 - 1 – Neúplný obsah
 - 2 – Částečný obsah
2. indikátor – Forma zápisu obsahu – *Specifikuje, jak jsou údaje v poznámce zapsány, jestli se jedná o základní nebo rozšířenou úroveň.*
 - # – Základní – *Všechny informace jsou zapsány v jediném výskytu podpole \$a.*
 - 0 – Rozšířená – *Poznámka je podrobně rozepsána do definovaných podpolí, jiných než podpole \$a.*

Podpole

\$a Text poznámky (NO) – *Text uvedený v podpoli \$a není selekční, v případě potřeby lze vytvořit příslušná vedlejší záhlaví.*

\$g Doplnující údaje (O) – *Obsahuje doplňující informace jiné než údaj o odpovědnosti nebo název, zapsané v poznámce v rozšířené formě (hodnota druhého indikátoru je 0). U obrazových dokumentů je poznámka určena především k záznamu fyzických údajů dokumentu.*

\$r Údaj o odpovědnosti (O)

\$t Název (O) – *Obsahuje název, zapsaný v poznámce v rozšířené formě (hodnota druhého indikátoru je 0).*

Příklady

505 0 \$a Omnia ad maiorem Dei gloriam

505 00 \$g Citát: \$t Cogito ergo sum. / \$r [Rene Descartes]

505 00 \$g Na nápisové pásce citát. -- \$t Veritas vincit

505 00 \$g U dolního okraje citát. -- \$t Nosce te ipsum

505 00 \$g Na vrcholu kříže nápisová tabulka. -- \$t INRI

510 Citace a odkazy k dílu (O)

Poznámka o citacích a odkazech na popisovanou ilustraci. Používá se ke specifikování zdroje, kde je dokument (ilustrace, grafika) citován a který napomohl k jeho bližší identifikaci nebo doplnění chybějících údajů. Každý citovaný pramen je zaznamenán do samostatného pole. Citace a odkazy mohou být zapsány dle zavedené citační normy či ve zkrácené podobě (používají se všeobecně známé zkratky např. Das Verzeichnis der im deutschen Sprachraum erschienenen Drucke des 17. Jahrhunderts – VD 17). Negativní citace, komentář k citaci či nestandardní poznámka se uvádí do pole 500.

Při katalogizaci dodržujeme zavedenou citační normu KPS (NK ČR) nebo BCBT (KNAV).

*Aleph: **Rejstřík pro citace – F3.***

Indikátory

1. indikátor – Rozsah pokrytí a lokace citací
 - 3 – Lokace citace není uvedena
 - 4 – Lokace citace je uvedena
2. indikátor – není definován

Podpole

\$a Název zdroje (NO) – *Může být uváděn v plné i ve zkrácené formě.*

\$c Lokace ve zdroji (NO) – *Obsahuje data, číslo svazku, stranu – bližší určení v citovaném zdroji.*

\$u Adresa elektronického zdroje (O) – *Přímý link na webovou stránku, kde se nacházejí informace zdroje uvedeného v podpoli \$a.*

Příklady:

510 4# \$a www(Encyklopedie knihy), cit. 27.5. 2021 \$u <https://encyklopedieknihy.cz/>

510 4# \$a Voit;2017: Voit, P.: Český knihtisk mezi pozdní gotikou a renesancí. Tiskaři pro víru i tiskaři pro obrození národa 1498-1547. Praha 2017, \$c I, s. 214

510 4# \$a Voit;2013: Voit, P. Český knihtisk : severinsko-kosořská dynastie, \$c str. 63-64, č. 12.

510 4# \$a Thieme, U. - Becker, F. Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart, \$c IX, s. 22, 475-476

591 Poznámka o fyzickém stavu exempláře (O)

Poznámka týkající se fyzického stavu dokumentu a jeho defektech.

Obsahuje podrobný zápis o defektnosti – popis poškození ilustrace (chybějící část, skvrny...). Upozornění na nedostupnost nepoškozené ilustrace v případě unikátů nebo exemplářů dochovaných jen v zahraničí se uvádí do pole 500.

Indikátory nejsou definovány.

Podpole

\$a Text poznámky

Příklad:

591 ## \$a Poškozeno vodou – mapy.

591 ## \$a Obraz má utržený pravý horní roh – dodatečně dolepeno papírem a obraz dokreslen perem.

600 Vedlejší věcné záhlaví – Osobní jméno (O)

Pole obsahuje osobní jméno, které je předmětem obsahu dokumentu a které se používá jako vedlejší věcné záhlaví. Forma a zápis údajů je shodná se zápisem údajů ve jmenném zpracování dokumentů, viz pole 100 a 700. Podoba jména se přebírá ze Souborů národních autorit, pokud je zde uvedena. V případě, že se osoba nevyskytuje v souboru národních autorit, platí stejná pravidla jako u jmenné autority uváděné v poli 100. Všechna jména, pokud je to možné, se přebírají z autoritní báze.

*U obrazových dokumentů pole využíváme zejména v případě portrétů, kde do pole 600 uvádíme jméno zobrazené osoby/osob. Používá se **VŽDY**, kdy je na ilustraci zachycena konkrétní historická, biblická, mytologická či literární postava. POZOR – fiktivní postavy mohou být zahrnuty pouze ve věcném rejstříku (pole 650). Používáme i v případě, pokud je osoba zastoupena pouze erbem, znakem, signetem. Zapisujeme sem také rody (např. v případě, kdy ilustrace zachycuje rodový znak).*

Pole 600 uvádí osobní jméno použité jako předmět. Vychází se z autoritního rejstříku.

Aleph: Vyhledávání v lokálním rejstříku – F3; vyhledávání v národních autoritách CTRL + F3.

Indikátory

1. indikátor – forma jména

0 – Jméno se uvádí pod křestním jménem

1 – Jméno se uvádí pod příjmením

3 – Jméno se uvádí pod jménem rodu/rodiny

2. indikátor

4 – Zdroj nespecifikován

7 – Zdroj specifikován v podpoli \$2

Podpole

\$a Osobní jméno (NO)

\$b Římská číslice (NO)

\$c Doplnky ke jménu – jiná než data (O)

\$d Data související se jménem (NO)

\$2 Zdroj záhlaví nebo termínu (NO)

Příklad:

245 10 \$a Ferdinand I. Kaiser von Oesterreich &c. &c. &c. / \$c Gez. in Wien, lithog.
in Innsbruck v. Wilh. Horn ; Lith. Institut der Wagner'schen Buchhdlg. in Innsbruck

600 07 \$a Ferdinand \$b I., \$c rakouský císař, \$d 1793-1875 \$7 jn20000700516 \$2 czenas

600 07 \$a Marie, \$c Panna \$7 ola2002100464 \$2 czenas

600 07 \$a Apollón \$c (řecký bůh) \$7 jo2016908842 \$2 czenas

610 Vedlejší věcné záhlaví – Jméno korporace (O)

Pole obsahuje jméno korporace, které je předmětem obsahu dokumentu a které se používá jako vedlejší věcné záhlaví. Forma a zápis údajů je shodná se zápisem údajů ve jmenném zpracování dokumentů. Podoba jména korporace se přebírá ze Souborů národních autorit, pokud je zde uvedena. V případě, že se jméno korporace v Souboru národních autorit nevyskytuje, je vytvořeno katalogizátorem.

Využíváme např. v případě zobrazení klášterů, institucí...

Aleph: Vyhledávání v lokálním rejstříku – F3; vyhledávání v národních autoritách CTRL + F3.

Indikátory

1. indikátor – forma jména
 - 0 Invertovaná forma jména
 - 1 Jméno jurisdikce
 - 2 Jméno v přímém pořadí
2. indikátor
 - 4 Zdroj nespecifikován
 - 7 Zdroj specifikován v podpoli \$2

Podpole

- \$a Jméno korporace nebo jurisdikce jako vstupní prvek (NO)
- \$b Podřízená složka (O)
- \$c Místo konání akce (NO)
- \$d Datum konání akce nebo podpisu smlouvy (O)
- \$f Data související s dílem (NO)
- \$g Další různé informace (NO)
- \$k Podzáhlaví pro formu (O)
- \$l Jazyk díla (NO)
- \$n Číslo části/sekce/akce (O)
- \$p Název části/sekce díla (O)
- \$s Verze (NO)
- \$t Název díla (NO)
- \$v Formální zpřesnění (O)
- \$x Všeobecné zpřesnění (O)

\$y Chronologické zpřesnění (O)

\$z Geografické zpřesnění (O)

\$2 Zdroj záhlaví nebo termínu (NO)

Příklady:

61027 \$a Klášter Rajhrad \$7 kn20050116001 \$2 czenas

61027 \$a Kostel sv. Petra a Pavla (Rajhrad, Česko) \$7 mzk2005304641 \$2 czenas

650 Vedlejší věcné záhlaví – Věcné téma (O)

Pole obsahuje věcné téma, které je předmětem obsahu dokumentu a které se používá jako vedlejší věcné záhlaví. Tato vedlejší záhlaví mohou obsahovat všeobecné téma včetně jmen událostí nebo objektů. Forma a zápis údajů se řídí instrukcemi systému [souborů věcných autorit NK ČR](#).

V poli 650 se odráží hlavní téma celé ilustrace + technika.

Do pole 650 je zaznamenáván věcný obsah dokumentu (věcné téma => o čem to je). Do pole 650 se zahrnou základní věcná hesla popisující obraz, který může být velmi rozmanitý – právě rozmanitost žánrů je pro kresbu, grafiku i fotografii charakteristická. Údaj v poli 650 by měl daný obrazový dokument obsáhnout jako celek, je tedy třeba vyvarovat se např. všeobecnému zařazení, užívání obrazných a nevýstižných termínů a ani **nezahlitit záznam přílišným množstvím věcných hesel**. Nejlépe hlavní téma obrazu charakterizovat prostřednictvím jednoho hesla. Díky systematickému věcnému uspořádání je poté možné rozčlenit grafiku do různých věcných celků. Právě systematickost zpracování obrazového materiálu umožňuje vytvoření věcných kategorií, díky kterým mohou badatelé pracovat s konkrétním materiálem.

Každý termín musí být jednoznačný. Primárně vyhledáváme autoritní podobu věcného hesla, poté přebíráme podobu uvedenou v lokálním rejstříku, v případě potřeby katalogizátor heslo sám vytvoří.

V rámci 65x polí budeme používat dvě úrovně věcného popisu:

1. pole 650 (vedlejší věcné záhlaví – věcné jméno) – hlavní téma celého obrazu
2. pole 653 (klíčová hesla) – detaily, konkrétní zobrazené věci...

Věcný popis umožní další specifické členění dokumentů. Při věcném popisu neopakujeme hesla v polích 650, 653 – hesla se vzájemně doplňují. V případě 650 vycházíme primárně

z autoritních hesel, zahrnujeme sem tematickou oblast, kam obraz patří. Pomocí 653 zpřesníme v podobě věcí, které se na obraze objevují.

Věcný údaj v podpoli \$a může být dále zpřesněn o tematické, geografické a chronologické informace, které se uvádějí v příslušných podpolích: \$x tematické – věcné zpřesnění, \$z geografické zpřesnění, \$y chronologické zpřesnění. Pořadí těchto podpolí je pevně dané (a, x, z, y). – *Toto zpřesnění nebudeme v rámci projektu využívat.*

Do pole 650 se **VŽDY** uvádí grafická technika, kterou je obrazový dokument zhotoven. Pro snadnou orientaci uživatelů je uvedení zobrazovací techniky prioritní informací, jedná se o jeden ze základních věcných ukazatelů, který je nutné v případě věcného popisu uvést. **Stručný přehled grafických technik** je umístěn na konci dokumentu.

V poli 650 je také možno uvést zpřesnění týkající se dílen, malířských škol, stylů apod. Komentář či další upřesnění týkající se popisovaného obrazového dokumentu se zaznamená do poznámkového pole 500. – *V rámci projektu Česká knižní ilustrace v raném novověku bude tato informace zapsána pouze do poznámkového pole.*

Při vytváření věcných autorit vycházíme z autoritní báze věcných autorit + používaného hesláře. Soubor tematických autorit obsahuje autoritní záznamy tematických termínů. Slouží jako zdroj ověřených a unifikovaných záhlaví tematických termínů označujících abstraktní entity (spravedlnost, láska, radost), vědní a umělecké obory (matematika, malířství), objekty (hrady, rodné domy, mosty) i specifické entity označující události a akce, které nejsou součástí korporativního záhlaví (staroměstská exekuce, 1621) apod. Používá se jako nástroj sjednocení katalogizační praxe v oblasti tematických autorit. Z hlediska uživatele přispívá ke snadnému a rychlému vyhledávání dokumentů a informací v nich obsažených pomocí tematických termínů, viz [Soubor tematických autorit](#). Katalogizátor primárně vychází ze souboru vytvořených autorit ([AUT – Databáze národních autorit NK ČR](#)).

Tvorba se řídí [pravidly AACR2, RDA](#).

Aleph: Vyhledávání v lokálním rejstříku – F3; vyhledávání v národních autoritách CTRL + F3.

Indikátory

1. indikátor – nespecifikován
2. indikátor
 - 4 – Zdroj nespecifikován
 - 7 – Zdroj specifikován v podpoli \$2

Podpole

\$a Věcné téma (NO)

\$x Všeobecné zpřesnění (O) – *Tematické zpřesnění*.

\$y Chronologické zpřesnění (O)

\$z Geografické zpřesnění (O)

\$2 Zdroj záhlaví nebo termínu (NO)

Příklady:

650 #7 \$a přístavy \$7 ph124946 \$2 czenas

650 #7 \$a sochy \$7 ph125739 \$2 czenas

650 #7 \$a biskupové \$7 ph118929 \$2 czenas

650 #7 \$a biblické postavy \$7 ph118857 \$2 czenas

650 #7 \$a apoštolové \$7 ph118552 \$2 czenas

650 #7 \$a lov zvěře \$7 ph134880 \$2 czenas

650 #7 \$a ukřižování Ježíše Krista \$7 ph138458 \$2 czenas

650 #7 \$a dřevořezy \$7 ph135151 \$2 czenas

650 #7 \$a mědirytiny \$7 ph123092 \$2 czenas

650 #7 \$a mezzotinty \$7 ph319019 \$2 czenas

651 Vedlejší věcné záhlaví – Geografické jméno (O)

Pole obsahuje geografické jméno, které je předmětem obsahu dokumentu. U obrazových dokumentů se toto pole používá v případě, že popisovaný dokument je spojený s určitou lokalitou – jedná se např. o blíže specifikovanou krajinu, vedutu města, grafické zachycení budovy stojící v určené lokalitě apod. Relevantní použití tohoto pole je i v případě, že je na obrazovém dokumentu zachycena např. historická událost spojená s určitou lokalitou. Používá se u zaznamenání geografického údaje souvisejícího s dílem, autorem, v autoritních záznamech se geografické autority používají k označení místa souvisejícího s dílem, s osobou, institucí, korporací apod.

V poli 651 se uvádí geografický název konkrétní lokality (bližší geografické zpřesnění) – místa, města, státy atd.

Forma a zápis jsou shodné se zápisem v souboru autorit pro geografická jména. Katalogizátor vychází primárně ze [souboru vytvořených geografických autorit](#).

Aleph: Vyhledávání v lokálním rejstříku – F3; vyhledávání v národních autoritách CTRL + F3.

Indikátory

1. indikátor – nespecifikován

2. indikátor

4 – Zdroj nespecifikován (*geografické jméno není převzato z autoritní databáze a je doplněno katalogizátorem*)

7 – Zdroj specifikován v podpoli \$2 (*podpole se vyplňuje automaticky, pokud je geografické jméno převzato z autoritní databáze*)

Podpole

\$a Geografický termín (NO)

\$2 Zdroj záhlaví nebo termínu (NO)

Příklady:

651 #7 \$a Vambeřice (Polsko) \$7 ge161768 \$2 czenas

653 Rejstříkový termín – Volně tvořený termín (O)

Pole obsahuje rejstříkové termíny, které nejsou převzaté ze systému souborů věcných autorit NK ČR a jsou vytvořené katalogizátorem. Pole může být chápáno i jako případný zdroj nových hesel pro věcné autority, může být využíváno pro vytváření vlastních heslářů, klíčových hesel a termínů vzniklých podle platných standardů a pravidel.

Pole využijeme pro klíčová slova => popis dominantních prvků. Klíčová slova doplní věcná hesla a budou dále využívána ve webovém prostředí pro tagování obrázků (bude se vlastně jednat o první tagy).

Prostřednictvím věcných hesel popisujeme základní, dominantní, relevantní zobrazené předměty a postavy. Vytvoří se tak prvotní heslář pro následné tagování, které bude probíhat ve webovém prostředí.

Klíčová hesla primárně zapisujeme v jednotném čísle.

Nezahlcujeme záznam přílišným množstvím klíčových hesel.

V průběhu katalogizace bude vytvářen a následně dále upravován společný rejstřík, se kterým se bude dále pracovat i ve webovém prostředí. Podoba rejstříku bude přizpůsobována webovému prostředí, ve kterém budou postupně pracovat i samotní katalogizátoři.

*Termíny téže úrovně, specifikované hodnotou prvního indikátoru, zapisujeme do opakovaného výskytu podpole \$a => **Všechny termíny se zapisují do jednoho pole.***

Aleph: Rejstřík – F4.

Indikátory

1. indikátor

– Informace není dostupná

0 – Zdroj nespecifikován

1 – Primární

2 – Sekundární

2. indikátor – nespecifikován

Podpole

\$a Volně tvořený termín (O) – Bude vytvářen heslář společný pro KNAV a NK. Klíčová slova zapisujeme primárně v singulární podobě.

Příklady:

653 0 \$a holubice \$a kříž \$a srdce

653 0 \$a lilie

655 Rejstříkový termín – Žánr, forma (O)

Pole obsahuje termíny označující žánry, formu a/nebo fyzické vlastnosti dokumentu. Podoba zápisu se řídí systémem [souboru věcných autorit NK ČR](#).

Formální deskriptor (forma/žánr) => co to je.

Pole obsahuje termíny označující žánry, formu a/nebo fyzické vlastnosti dokumentu.

Termíny pro formu a fyzické vlastnosti označují historicky a funkčně specifické druhy materiálů a odlišujících se fyzickými vlastnostmi, subjektem intelektuálního obsahu, či uspořádáním informací; např. portréty, veduty, pamětní list apod. V případě grafických dokumentů označuje toto záhlaví kategorie materiálů podle postavení, zamýšleném účelu, charakteristiky tvůrce, publikačního statutu či metody reprezentace.

Primárně se používají termíny z autoritního rejstříku.

Vytvořený heslář, který bude v průběhu katalogizace možné doplnit (používáme formu v množném čísle): alegorie; biblická vyobrazení; hagiografické ilustrace; mariánská vyobrazení; figurální ilustrace; žánrové ilustrace; historické scény; bitevní scény; mapy; plány; heraldické ilustrace; portréty; veduty; technické ilustrace; odborné ilustrace; symboly; knižní dekor...

Aleph: Autoritní rejstřík – Ctrl + F3.

Indikátory

1. indikátor

– Základní

0 – Fasetový

2. indikátor

4 – Zdroj nespecifikován

7 – Zdroj specifikován v podpoli \$2

Podpole

\$a Žánr/forma či základní termín (NO) – *Obsahuje žánr, formu či fyzické charakteristiky údajů. Obsahuje základní termín, konkrétní předmět, představující jádro informace.*

\$2 Zdroj záhlaví nebo termínu (NO)

Příklady:

655 #7 \$a veduty \$7 fd133805 \$2 czenas

655 #7 \$a portréty \$7 fd133099 \$2 czenas

655 #4 \$a biblická vyobrazení

700 Vedlejší záhlaví – Osobní jméno (O)

Další autoři a osoby podílející se na vytváření obrazového dokumentu (např. autor předlohy, ilustrátor, rytec, tiskař, nakladatel, faktor, objednavatel, dedikant...).

Pro zápis platí stejná pravidla jako u jmenné autority uváděné v poli 100.

Podoba jména se přebírá ze Souborů národních autorit či z vlastní báze jmenných autorit, pokud je zde uvedena. V případě, že jméno katalogizátor nedohledá, vytvoří nové jmenné heslo. Poznámky a komentáře týkající se osob podílejících se na vytvoření dokumentu se uvádí do pole 500 Všeobecná poznámka.

Zapisují se osoby relevantní pro ilustraci (nepsat autory, překladatele atd.), je zde možné uvést předchozího tiskaře s rolí ant (bibliografický předchůdce). U jednoho jména je možné užít více kódů rolí. V poli neopakovat osoby uvedené v poli 100.

Osoby podílející se na vzniku dokumentu se označí příslušným kódem role charakterizujícím jejich funkci. Kódy rolí v podpoli \$4 se uvádí podle autorit NK (viz Kódy rolí MARC). U jména může být do samostatného podpole uvedena jedna či více rolí, např. tiskař a nakladatel. Pokud je autorství nejasné či domnělé, označí se osoba pomocí kódu role \$d dub.

Seznam relevantních kódů rolí je zařazen na konci manuálu.

Indikátory

1. indikátor – forma jména

0 – Jméno se uvádí pod křestním jménem

1 – Jméno se uvádí pod příjmením

3 – Jméno se uvádí pod jménem rodu/rodiny

2. indikátor – nedefinován

Podpole

\$a Osobní jméno (NO)

\$b Římská číslice (NO)

\$c Doplnky ke jménu – jiná než data (O)

\$d Data související se jménem (NO)

\$4 Kód role (NO)

Příklady:

700 1# \$a Bartolozzi, Francesco, \$d 1728-1815 \$7 xx0067851 \$4 egr \$6 rytec

700 1# \$a Kosořský z Kosoře, Jan, \$d -asi 1589 \$7 jo2010557909 \$4 prt \$6 tiskař

700 0# \$a (♀) \$4 ill \$6 ilustrátor

710 Vedlejší záhlaví – Jméno korporace (O)

Jméno korporace použité jako vedlejší záhlaví. Názvy korporací se přebírají z autoritní báze, pokud je to možné. V poli 710 jsou např. uváděny grafické dílny, umělcovi dědicové či pokračovatelé. Do pole se zapisuje také údaj o nakladateli či tiskaři, má-li charakter korporace. U obrazových dokumentů se také často setkáme s tím, že byly vytvořeny na zakázku spolků či organizací. I tyto instituce, z jejichž podnětu dílo vzniklo, se zapisují do pole 710.

Všechny názvy korporací, pokud je to možné, se přebírají z autoritní báze, příp. z vlastní báze. Pokud se jméno korporace v bázích nenachází, je vytvořeno katalogizátorem.

Při popisu starých tisků zapisujeme vždy nakladatele a tiskaře, má-li charakter korporace.

Aleph: Autoritní rejstřík Ctrl + F3; lokální rejstřík F3.

Indikátory

1. indikátor – forma jména

0 – Invertovaná forma jména

1 – Jméno jurisdikce

2 – Jméno v přímém pořadí

2. indikátor – nedefinován

Podpole

\$a Jméno korporace nebo jurisdikce jako vstupní prvek (NO)

\$b Podřízená složka (O)

\$4 Kód role

Příklady:

710 2# \$a Homann Erben (firma) \$4 pbl \$6 nakladatel

710 2# \$a Peter Bohmann, dědicové \$4 pbl \$6 nakladatel

787 Nespecifikované spojení (O)

Propojení záznamů ilustrací s knihopisným záznamem.

Pole používáme pro propojení jednotlivých bibliografických záznamů. Obsahuje informaci o související jednotce – odkaz na základní dílo, ze kterého pochází popisovaná ilustrace.

Aleph: Užívá se společně s polem LKR Vazba záznamu (odkaz na sysno hlavního díla).

Indikátory

1. indikátor – poznámka

0 – Poznámka se generuje

1 – Poznámka se negeneruje

2. indikátor – návěští

– Související popisná jednotka

8 – Návěští se negeneruje

Podpole

\$i Text návěští (NO) – *Jednotlivé ilustrace průběžně číslováme – průběžné číslování v tomto podpoli odpovídá číslu za zkratkou IL v poli 001. Návěští je uvedeno velkým písmenem. Ilustrace 1. k:*

\$a Hlavní záhlaví (NO) – *Autorské údaje – přebíráme podobu jména (nejlépe autoritní podobu, kterou zde opíšeme bez životních dat) uvedeného v poli 100 v hlavním díle.*

\$t Název (NO) – *Název základního díla (samotného tisku – díla, ve kterém je ilustrace obsažena). Název bude zapisován ve zkrácené podobě.*

\$d Místo vydání a datum vydání (NO) – *Údaje v podpolích \$a, \$b, \$c v poli nakladatelské/tiskařské údaje (pole 260 či 264) základního díla.*

\$w Identifikační číslo záznamu (O) – *Kontrolní číslo z pole 001 základního díla => číslo Knihopisu (např. K00302).*

Interpunkce:

Podpole a, t, d oddělujeme tečkou

Zápis Ilustrace:

Indikátory 08

Příklady:

787 08 \$i Ilustrace 1. k: \$a Hájek z Libočan, Václav. \$t Kronyka Czeská Cum gracia et Priuilegio Regie Maiestatis. ... \$d Praha : Jan Severýn; Ondřej Kubeš, 1541 \$w K02867

787 08 \$i Ilustrace 2. k: \$a Ammónios Sakkas. \$t Żiwot Pána nasseho Gezukrysta ... \$d [Praha] : Jan Kosořský z Kosoře, 1547. \$w K00206

856 Elektronické umístění a přístup (O)

Pole obsahuje informace potřebné pro lokaci a zpřístupnění elektronických zdrojů. Pole se používá pro zápis zdroje nebo jeho prvků, jsou-li v dostupné v elektronické podobě. Může být také použito pro zpřístupnění elektronické verze neelektronického dokumentu popsaného v záznamu.

Pole 856 je opakovatelné.

Při katalogizaci obrazových dokumentů by mělo být vytvoření digitální kopie popisovaného dokumentu její součástí. Jedná se o ideální stav, kdy je uživatelům z řad odborné i laické veřejnosti zpřístupněna digitální kopie, kterou mohou pro své potřeby využívat online. Digitální zpřístupnění obrazových dokumentů by mělo být jednou z priorit při zpracování obrazových dokumentů.

Kromě vlastního digitalizovaného dokumentu může být v tomto poli také pro srovnání uveden další exemplář nacházející se v některé knihovně nebo specializované databázi např. British museum, Virtuelles Kupferstichkabinett, Deutsche Fotothek apod.

Pole je možné uvést i pro odkaz na celé digitalizované dílo, tento odkaz je ale vhodnější zapsat do záznamu hlavního díla, ze kterého ilustrace pochází a na které je navázána.

Aleph: Podrobnější popis podpolí viz MARC 21.

Indikátory

1. indikátor – Způsob zpřístupnění
4 – http
2. indikátor – Vzájemný vztah
0 – Původní elektronický zdroj
1 – Elektronická verze
2 – Související zdroj

Podpole

\$u Adresa elektronického zdroje (O)

\$y Text odkazu (O)

\$z Poznámka pro uživatele (O)

Příklady:

856 41 \$u <http://kramerius.mzk.cz/search/handle/uuid:bbd8dbca-0912-40a2-a194-29cd6f0bec76>

\$z Digitalizovaný dokument

\$y Exemplář Rajhradské klášterní knihovny, sign. R - GR - 0000.002

856 41 \$u <http://imageserver.mzk.cz/mzk03/001/174/836/3281G028032>

\$z Digitalizovaný dokument (klikněte pro zobrazení)

856 42 \$u

http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=1502579&partId=1&searchText=L%27Odorat&page=1

\$z Digitalizovaný dokument

\$y Exemplář z British Museum, č. 1875,0508.13

984 Místo vydání (O)

Unifikovaný zápis místa vydání tisku, v němž se nachází popisovaná ilustrace nebo i místo vzniku ilustrace, pokud je jiné než místo vydání. Všechna místa vydání se přebírají z autoritní databáze.

Aleph: Přístup k autoritnímu rejstříku přes klávesu F3.

Indikátory nejsou definovány.

Podpole

\$a Město (NO)

\$b Země (NO)

Příklad:

984 ## \$a Augsburg \$b Německo

910 Lokační údaje (NO)

Podoba lokace vychází ze základního díla, ze kterého je převzata informace o majiteli a signatura popisovaného exempláře.

Indikátory nejsou definovány

Podpole

\$a Majitel – *Názvy institucí ve tvaru, v jakém jsou uvedeny v KPS nebo BCBT*

\$b Signatura konkrétního exempláře

Příklad

910 \$a Národní knihovna (Praha, Česko) \$b 54 A 70

910 \$a Národní knihovna. Lobkowiczská knihovna (Praha, Česko) \$b 15.312 = 65 E 1927

IST Údaje o zpracování (O)

Údaj slouží pro postížení míry úplnosti záznamu. Jedná se o pole používané NK, kterým je podchycen proces katalogizace (informace o datu zpracování, stavu záznamu a sigla katalogizátora).

Indikátory nejsou definovány.

Podpole

\$a Stavový kód, datum (NO)

\$b ID osoby, která mění stavový kód (NO)

Aleph: Stavové kódy v bázi STT:

de – definitivní záznam – plnohodnotné zpracování

ro – rozpracovaný záznam

rv – záznam pro revizi

Příklad:

IST \$a de20210511 \$b luhe

LKR Vazba záznamu (O)

Systémové pole ALEPH sloužící k propojení záznamů v bázi. Používá se k provázání záznamů v konvolutu – navázání obrazů na záznam hlavního díla, propojení záznamů ilustrací s knihopisným záznamem.

Pole používáme pro propojení jednotlivých bibliografických záznamů a provázání záznamů v konvolutu – navázání katalogizačního zápisu ilustrace na záznam hlavního díla (propojení s knihopisným záznamem).

Aleph: Užívá se společně s polem 787 Nespecifikované spojení (citace ilustrace a hlavního díla).

Podpole

\$a Typ vazby

\$b Systémové číslo záznamu

\$l Kód báze

Vytváří se dva typy vazby:

Připojení jednotek:

\$a Typ vazby UP

\$b Systémové číslo základního díla

\$l Kód báze – KPS

Propojení bibliografických záznamů

\$a Typ vazby ITM

\$b Adm. číslo jednotky

\$l Kód báze – NKC50

Příklady:

LKR \$a UP \$l KPS01 \$b 18212 \$n Zrzizenij Zemska \$m Zasedání zemského soudu za královny přítomnosti s letopočtem "1530" ... \$s a1a

LKR \$a UP \$b 2849 \$l KPS01 \$n Žiwot Pána nasseho Gezukrysta ... \$m Zvěstování Panně Marii, na pásce vinoucí se okolo andělovy lilie "1533" \$s A4b

LKR \$a UP \$b 2849 \$l KPS01 \$n Ammónios Sakkas \$m Útěk Svaté rodiny, vlevo dvě palmy \$s B1a

Ukázka záznamů

Katalogizační záznam ve formátu MARC21

FMT IL

001 K04889_IL001

003 CZ-PrNK

005 20210903100518.0

007 kj-bo|

008 210812q15261528xr-nnn-e-----k|cze--

040 |a ABA001 |b cze |e rda

072 7 |a 76 |x Grafické umění. Grafika |2 Konspekt |9 21

24500 |a Muži dva stojící rozmlouvají, levý kněz a pravý v klobouku, nad nimi zvlhěná šrafovaná nápisová páska

264 1 |a Praha : |b Mikuláš Konáč z Hodíškova, |c [mezi 1526 a 1528]

300 |a list *1a : |b dřevořez ; |c 89x62 mm

336 |a statický obraz |b sti |2 rdacontent

337 |a bez média |b n |2 rdamedia

338 |a list |b nb |2 rdacarrier

500 |3 Typ ilustrace |a Titulní ilustrace.

500 |3 Poznámka k ilustraci |a P. Voit v soupisu štočků uvádí, že štoček (Muži dva rozmlouvající...) byl použit Mikulášem Konáčem už v tisku Jana Stanislaidese: O klanění velebné svátosti oltářní, 1515 (K15660) a O velebné svátosti Těla a Krve Pána Krista... Jana Husa, 1522 (K03265). Tento, chronologicky poslední otisk je identický s prvním, prostřední otisk je ale oproti předchozímu i následujícímu mnohem méně kvalitní, chybí u něj dolní okraj, navíc je zde proti chronologicky předchozímu použit mnohem lépe zachována horní linka rámečku. V bibliografii jsou pak dvě ze tří ilustrací uvedeny pod mírně odlišným názvem (Muži dva stojící rozmlouvají, ...).

500 |3 Poznámka k ilustraci |a Štoček rámován jednoduchou linkou, nahoře na třech místech a dole v rozích přerušenu.

5104 |a Voit;2017: Voit, P.: Český knihtisk mezi pozdní gotikou a renesancí. Tiskaři pro víru i tiskaři pro obrození národa 1498-1547. Praha 2017, |c str. 235, č. 46

60017 |a Hus, Jan, |d asi 1371-1415 |7 jk01043287 |2 czenas

60004 |a Robert, |c žalářník

65007 |a rozhovor |7 ph218071 |2 czenas

65007 |a dřevořezy |7 ph135151 |2 czenas

6530 |a postava |a kněz |a muž |a nápisová páska |a klobouk

655 4 |a figurální ilustrace

7001 |a Konáč z Hodiškova, Mikuláš, |d 1480-1546 |7 jk01061463 |4 prt |6 tiskař

78708 |i Ilustrace 1. k: |a Lichtenberg, Johann. |t Prorocztwij z Trzetiho rozdilu knizek Na to slowo. ... |d Praha: Mikuláš Konáč z Hodíškova, [1526-1528] |w K04889

910 |a Národní knihovna (Praha, Česko) |b 54 G 3066

984 |a Praha |b Česko

LKR |a UP |b 7092 |l KPS01 |n Prorocztwij z Trzetiho rozdilu knizek Na to slowo. ... |m Muži dva stojící rozmlouvají, levý kněz a pravý v klobouku, nad nimi zvlněná šrafovaná nápisová páska |s *1a

IST |a de20210812 |b jaha

SYS 000020534

FMT IL

001 K02351a_IL001

003 CZ-PrNK

005 20211025162146.0

007 kj-bo|

008 211025m15191520xr-nnn-e-----k|cze--

040 |a ABA001 |b cze |e rda

072 7 |a 76 |x Grafické umění. Grafika |2 Konspekt |9 21

24500 |a Tiskařský lis s nápisem "p[re]lu[m] Vldricianu[m]" obsluhovaný dvěma pomocníky, vpravo sazeč se sázítkem u písmové kasy

264 1 |a Bělá pod Bezdězem : |b Oldřich Velenský z Mnichova, |c 1520

264 3 |a [Místo vydání není známé] : |b [původce není známý], |c [1519]

300 |a list A1a : |b dřevořez |c 96x68 mm

336 |a statický obraz |b sti |2 rdacontent

337 |a bez média |b n |2 rdamedia

338 |a list |b nb |2 rdacarrier

500 |3 Typ ilustrace |a Signet.

500 |3 Poznámka k ilustraci |a Ilustrace je nejstarším vyobrazením tiskařského lisu a činnosti v tiskárně u nás.

500 |3 Poznámka k ilustraci |a Štoček rámován jednoduchou linkou.

500 |a Štoček použit Oldřichem Velenským z Mnichova už roku 1519 v Přeutěšené a mnoho prospěšné knize Erazma Roterdamského (K02351) a v roce 1520 zde v jejím variantním vydání (K02351a) a v tisku Martina Luthera "O velebné svátosti..." (K05121).

50500 |g Na tiskařském lisu nápis. -- |t p[re]lu[m] Vldricianu[m]

5104 |a Voit;2017: Voit, P.: Český knihtisk mezi pozdní gotikou a renesancí. Tiskaři pro víru i tiskaři pro obrození národa 1498-1547. Praha 2017, |c str. 330, č. 2b; str. 332, oddíl Signety, č. 1; str. 277, č. 87

65007 |a tiskárny |7 ph126661 |2 czenas

65007 |a dřevořezy |7 ph135151 |2 czenas

6530 |a tiskařský lis |a muž |a kniha |a sazeč |a sázítka |a písmová kasa

655 4 |a žánrové ilustrace

7001 |a Velenský z Mnichova, Oldřich, |d 1495-1531 |7 jk01141971 |4 prt |6 tiskař |4 pbl |6 nakladatel, vydavatel

78708 |i Ilustrace 1. k: |a Erasmus Rotterdamský, Desiderius. |t Przeuřessena a mnoho prospießnaa Knieha Erazma Roterodamskeho. o Rytierzi Krzestianskem: ... |d Bělá pod Bezdězem : Oldřich Velenský z Mnichova, 1520 |w K02351a

910 |a Národní knihovna (Praha, Česko) |b 54 D 29

984 |a Bělá pod Bezdězem |b Česko

LKR |a UP |b 19243 |l KPS01 |n Przeuŕessena a mnoho prospiessnaa Knieha Erazma
Roterodamskeho. o Rytierzi Krzestianskem: ... |m Tiskařský lis s nápisem "p[re]lu[m]
Vldricianu[m]" obsluhovaný dvěma pomocníky, vpravo sazeč se sázítkem u písmové kasy |s
A1a

IST |a de20211025 |b jaha

SYS 000021012

Ukázky záznamů v katalogu NK

KPS - Úplné zobrazení záznamu

Zvolte formát: [Standardní](#) -- [Katalog_záznam](#) -- [Stručný záznam](#) -- [Katalog_záznam \(podrobný\)](#) -- [MARC](#)

Číslo Knihopisu	K04889_IL001
Název	● Muži dva stojící rozmlouvají. Levý kněz a pravý v klobouku nad nimi zviněná šrafovaná nápisová páska
Nakl. údaje	Praha : Mikuláš Konáč z Hodíškova, [mezi 1526 a 1528]
Popis (rozsah)	list *1a : dřevořez ; 89x62 mm
Obrazová příloha	 Ilustrace Strana s ilustrací
Další původce	● Konáč z Hodíškova, Mikuláš, 1480-1546 tiskař
Poznámka	Typ ilustrace: Titulní ilustrace. Poznámka k ilustraci: P. Voit v soupisu štočků uvádí, že štoček (Muži dva rozmlouvající...) byl použit Mikulášem Konáčem už v tisku Jana Stanislaidese: O klanění velebné svátosti oltární, 1515 (K15060) a O velebné svátosti Těla a Krve Pána Krista... Jana Husa, 1522 (K03265). Tento, chronologicky poslední otisk je identický s prvním, prostřední otisk je ale oproti předchozímu i následujícímu mnohem méně kvalitní, chybí u něj dolní okraj, navíc je zde proti chronologicky předchozímu použit mnohem lépe zachována horní linka rámečku. V bibliografii jsou pak dvě ze tří ilustrací uvedeny pod mimě odlišným názvem (Muži dva stojící rozmlouvají, ...). Poznámka k ilustraci: Štoček rámován jednoduchou linkou, nahoře na třech místech a dole v rozích přerušenou.
Citace a odkazy	Voit,2017: Voit, P.: Český knihtisk mezi pozdní gotikou a renesancí. Tiskaři pro víru i tiskaři pro obrození národa 1498-1547. Praha 2017, str. 235, č. 46
Skupina Konspektu	● 76 - Grafické umění. Grafika
Předmět. heslo	● Hus Jan asi 1371-1415 ● Robert žalářník
Předmět. heslo	● rozhovor ● dřevořez
Klíčová slova	* postava * kněz * muž * nápisová páska * klobouk
Forma a žánr	* figurální ilustrace
Místo vydání	● Praha (Česko)
Ilustrace k	Prorocztwij z Trzetliho rozdilu knizek Na to slowo
Majitel	Národní knihovna (Praha, Česko) -- sign. 54 G 3066

KPS - Úplné zobrazení záznamu

Zvolte formát: [Standardní](#) -- [Katalog_záznam](#) -- [Stručný záznam](#) -- [Katalog_záznam \(podrobný\)](#) -- [MARC](#)

Číslo Knihopisu	K02351a_IL001
Název	● Tiskařský lis s nápisem "p[re]lu[m] Vidricianu[m]" obsluhovaný dvěma pomocníky. vpravo sazeč se sázítkem u písmové kasy
Nakl. údaje	Bělá pod Bezdězem : Oldřich Velenský z Mnichova, 1520 [Místo vydání není známo] : [původce není známý], [1519]
Popis (rozsah)	list A1a : dřevořez 96x68 mm
Obrazová příloha	 Ilustrace Strana s ilustrací
Obsahuje	Na tiskařském lisu nápis. -- p[re]lu[m] Vidricianu[m]
Další původce	● Velenský z Mnichova, Oldřich, 1495-1531 tiskař, nakladatel, vydavatel
Poznámka	Typ ilustrace: Signet. Poznámka k ilustraci: Ilustrace je nejstarším vyobrazením tiskařského lisu a činnosti v tiskárně u nás. Poznámka k ilustraci: Štoček rámován jednoduchou linkou. Štoček použit Oldřichem Velenským z Mnichova už roku 1519 v Přetěšené a mnoho prospěšné knize Erazma Roterodamského (K02351) a v roce 1520 zde v jejím variantním vydání (K02351a) a v tisku Martina Luthera "O velebné svátosti..." (K05121).
Citace a odkazy	Voit,2017: Voit, P.: Český knihtisk mezi pozdní gotikou a renesancí. Tiskaři pro víru i tiskaři pro obrození národa 1498-1547. Praha 2017, str. 330, č. 2b; str. 332, oddíl Signety, č. 1; str. 277, č. 87
Skupina Konspektu	● 76 - Grafické umění. Grafika
Předmět. heslo	● tiskárny ● dřevořez
Klíčová slova	* tiskařský lis * muž * kniha * sazeč * sázítko * písmová kasa
Forma a žánr	* žánrové ilustrace
Místo vydání	● Bělá pod Bezdězem (Česko)
Ilustrace k	Przeutessena a mnoho prospiessnaa Knieha Erazma Roterodamskeho o Rytierzi Krzestianskem
Majitel	Národní knihovna (Praha, Česko) -- sign. 54 D 29

Stručný chronologický přehled nejčastějších grafických technik

Dřevořez

Technika tisku z výšky, pro kterou je charakteristická lineární a jednoduchá konturová kresba. Deska dřeva je proříznuta po délce let. V Evropě se technika dřevořezu začíná používat od přelomu 14./15. století, kdy byla touto technikou tištěna především drobná devoční grafika – náboženské a poutní obrázky. Nejstarší známý datovaný dřevořezový deskotisk s postavou sv. Kryštofa pochází z roku 1423 (klášter Buxheim v Německu). Vedle svatých obrázků byly zřejmě nejčastěji tištěnými dřevořezy hrací karty. Díky vynálezu dřevořezu vzniká umělecká grafika jako specifický výtvarný obor.

Od konce 15. století je technika dřevořezu ovlivněna vynálezem knihtisku a dřevořez se začíná používat nejen k tištění deskotisků a drobné grafiky, ale také je začleňován do tisků (stejně jako knihtisk je dřevořez technikou tisku z výšky, což umožňuje jejich kombinaci).

Alternativu zobrazení představuje dřevořez bílé linie, kdy byla kresba podána negativně (černá kresba na bílém pozadí).

Techniku dřevořezu dovedl k dokonalosti Albrecht Dürer (1471–1528), dalšími umělci, kteří používali dřevořez, byli např. Albrecht Altdorfer, Hans Holbein nebo Lucas Cranach.

Mědiryt/mědirytina

Od konce 15. století se v grafické technice začal uplatňovat mědiryt, technika tisku z hloubky. Tuto techniku nelze kombinovat s kovovou sazbou, mědirytiny byly proto tištěny do tisku dodatečně. Více než jako knižní ilustrace byly mědirytiny vydávány na volných listech, většinou v samostatných grafických cyklech. Ačkoliv se již od renesančních dob setkáme s mědirytinami zařazenými do tisků a tisky ilustrované obrazy vytvořené technikou mědirytu, byla tato technika využívána zejména pro frontispisy či obrazové přílohy. První datovaný mědiryt pochází z roku 1446 a jedná se o německý pašijový list vytvořený Albrechtem Dürerem, v Čechách vznikl první mědiryt roku 1481. Mědiryt byl oblíbenou technikou, která umožňuje precizní vyhotovení a dokonalý způsob tisku. Díky vynálezu mědirytu se grafika stává samostatným obrazovým médiem. V 16. století mědiryt vytlačuje dřevořez a stává se dominantním obrazovým médiem, které se ve velkém množství využívá při tisku grafických listů, reprodukcí, map, vědeckých ilustrací apod.

Základem rytiny je ostrá čára rytá přímo do kovu – mědi. Na okraji linií zůstává vytlačený kov (grátek), který lze před tiskem zbrousit. Někdy se však ponechává a změkčuje pak při tisku čáru jemným tónem.

Mezi známé mědirytce patřil např. Boetius Bolswert, Paul Pontius (zakladatel vlámské rytecké školy), Egidius Sadeler (grafik působící na dvoře Rudolfa II.), Claud Mellar (francouzský grafik specializující se na podobizny), Robert Nanteuil, Gerard Edelinck (rytec Ludvíka XIV.) a řada dalších. Vedle malířů ryjících původní desky osvědčila se nová technika i v dílnách reprodukčních rytců. Např. Marcantonio Raimondi (1480–1534) založil celou školu rytců, kteří pracovali podle cizích předloh, především podle Raffaela nebo reprodukovali plastiky antických autorů.

Lept

Technika tisku z hloubky. Vynález leptu byl připisován Ursu Grafovi (1485–1527) a bratrům Hopferům. První lept vznikl v Augsburgu někdy kolem roku 1500 a první datovaný pochází od Švýcara Ursa Grafa z 1513. Technika leptu vznikla díky snaze rytců o urychlení namáhavého rytí do kovu zásahem kyseliny. Na měděnou desku se nanese voskový kryt, do kterého grafik pomocí ocelové jehly nakreslí svůj návrh, poté se deska ponoří do leptadla, které začne působit na odkrytá místa. Technika leptu umožňuje vytváření tónů a jemných linií, oproti mědirytině jsou čáry u leptů jemnější a přímější, rozdíl je patrný především v přechodech, u křížení linií nebo na konci linií, kde chybí stopy grátku. Technika leptu byla často kombinována s dodatečným dorýváním.

Lept se stal přednostní technikou malířů hledajících nové vyjadřovací možnosti a již na počátku 16. století se začal uplatňovat vedle mědirytu. Právě s leptem jsou spojeny počátky reprodukčních rytin a rozmach reprodukční grafiky. Za otce reprodukčních rytin je považován Marcantonio Raimondi, který byl prvním umělcem reprodukcí oleje, malby, fresky i plastiky.

Mezi grafiky používající techniku leptu patřili např. Václav Hollar, Jacques Callot, Rembrandt, Bartolomeus Spranger, Claude Lorrain, Guido Reni a řada dalších.

Technika leptu a mědirytiny byla často kombinovaná. Autoři používali obě techniky jak odděleně, tak i společně. Obvykle např. desku jemně vyleptali a pak ji podle leptaných čar vyryli či dodatečně upravili.

Mezzotinta

Technika tisku z hloubky. Grafická technika objevená v roce 1642 Ludwigem von Siegen (1609–1676). Tento druh rytiny umožnil v grafice vyjádřit malebné tónové přechody. Rytec zdrsňuje ocelovým hřebem povrch měděné desky, aby získal potřebné zrno. Na zdrsňenou plochu nanese černou barvu a křídou nebo tužkou načrtne kresbu, kterou pak realizuje

vyškrabáváním zrna ocelovou škrabkou. Nejhlubší stíny vznikají v místech s nedotknutým hustým zrnem. Pro svoji velkou technickou náročnost byla spíše minoritně používanou technikou. Mezzotinta je malebná a měkká grafická technika, nepůsobí linií, nýbrž plochou, vytváří měkké přechody přes polotóny do splývavých světél. Jednalo se o oblíbenou reprodukční techniku, která popularizovala např. díla Petra Paula Rubense nebo Antony van Dycka. Nejvíce se rozšířila v Anglii, kde dosáhla vrcholu v průběhu 18. století a stala se osobitým projevem anglické grafiky.

Mezi autory používající mezzotintu patřili např. John Raphael Smith, Richard Earlom, Valentin Green nebo Benjamin West.

Tečkovaná rytina

Tato technika je přímo odvozena z techniky puncování, kdy jsou do hladkého povrchu kovové (měděné) desky vbíjeny drobné body jehlou nebo tečkovacím kladívkem. Tato technika byla poměrně zdoluhavá, proto se stala spíše doplňkem lineární rytiny nebo mezzotinty. Tisky provedené touto technikou se objevují v 16. a 17. století. Tisky vzniklé tečkovací technikou se vzhledem podobají mezzotintě.

Poprvé tuto techniku použil Jan Billeart. Širší uplatnění jako samostatná grafická technika našla v díle benátského rytce Francesca Bartolozziho působícího v letech 1764–1802 v Londýně, kde založil ryteckou školu.

Akvatinta (Zrnkový lept)

Technika tisku z hloubky, který v roce 1768 vynalezl Jean Baptista le Prince (1733–1781). Měděná deska se pokryje jemným práškem (prášek asfaltu či kalafuny), který se následně nahřívá, dokud se jednotlivá zrna neroztaví a nevytvoří na desce jednotnou vrstvu, do které se následně leptá obraz. Díky zrnkovému leptu je možné vytvořit tónovanou grafiku, kdy je výsledný dojem blízký lavírované tušové nebo sépiové kresbě.

Tuto techniku používal Francesco José de Goya y Lucientes (1746–1828), který jí vytvořil své cykly: caprichos, proverbios i hrůzy války. V českém prostředí se s akvatintou setkáme např. u Jaroslava Streti nebo Vojtěcha Preissiga.

Suchá jehla

Technika tisku z hloubky. Jeden z typů lineární rytiny prováděné ocelovou jehlou přímo do povrchu desky. Jehla na rozdíl od rydla nevyryvá kov ve formě hobliny, nýbrž dělá brázdu a

ohrnuje na obě strany tzv. hřebínek, který se neodstraňuje. Pro techniku suché jehly je charakteristická elegance linky, malebnost a schopnost bezprostředního zachycení dojmu na desku. Hřebínky kolem rýh dodávají čáře sametové měkkosti. Polotónů se docílovalo hustým překřížením slabých čar a zdrsněním.

Tato technika byla původně pomocnou technikou pro doplňování nebo dokreslování rytin a leptů a až později se vyvinula v samostatnou techniku. Technika suché jehly se používala již od konce 15. století, největší obliby dosáhla ale až kolem roku 1900, kdy se stala svěbytnou grafickou technikou a oblíbenou technikou moderní grafiky. Po první světové válce byla hojně používána při vytváření ilustrací a bibliofilí.

S technikou suché jehly se můžeme setkat např. u Albrechta Dürera, Jacqua-Philippa Le Bas, Edvarda Muncha, Ernsta Ludwiga Kirchnera, Maxe Beckmanna, Pabla Picassa nebo Bohuslava Reynka.

Dřevoryt (xylografie)

Technika tisku z výšky. Vynález dřevorytu je spojený se soutěží vypsanou v roce 1771 londýnskou uměleckou společností (Society of the Art). Vynálezcem dřevorytu byl Thomas Bewick (1754–1828), který inovoval tisk dřevořezu použitím tvrdého dřeva (zimostrázu) řezaného napříč. Díky použití tvrdého dřeva umožňuje tato technika vytváření pultónů a jemných linií. Výhodou je také poměrně velká stabilita média, které snese velké množství kopií. První dřevoryt pochází z roku 1775 a byl otištěn v roce 1779 v Gayových Bajkách. Technika dřevorytu byla populární hlavně v 19. století, kdy se stala jednou z ilustračních technik a byla také používána při tisku novin.

V českém prostředí dřevoryt používali např. Gustave Doré, Henri Monier, Paul Hausman, Max Švabinský, Jaroslav Lukavský, Jiří Hudač, Karel Hruška, Vincent Hložník nebo Josef Váchal.

Litografie

Tisk z plochy vynalezený v roce 1796 Aloisem Senefelderem. Tiskovou formu všech litografických technik tvoří vápencový kámen, na jehož povrchu se provede mastnou litografickou tuší (křídou) kresba včetně možného lavírování. Kámen se poté preparuje a zafixuje tak vlastní kresbu. Tušová kresba se nakonec vymyje terpentýnem, kámen zvlhčí a na povrch se naválí tiskařská barva. Při tisku přijímá litografický kámen mastnotu a je-li vlhčen, odpuzuje mastnou tiskovou barvu. Litografická technika umožňuje širokou škálu výrazových eventualit, umožňuje napodobit štětcovou kresbu tuší, perem, stejně tak i tužkou, křídou, uhlím, barevným pastelem či další barevné techniky, a to téměř k nerozeznání od originálu.

Matrice snese beze změn i velmi vysoké náklady, i proto byla využívána nejen v umělecké, ale i komerční grafice.

Litografie užívaná k reprodukčním účelům od počátku 19. století nabyla uměleckého významu od roku 1820, kdy umělci začali ovládat novou techniku do té míry, že jim byla poddajným výrazovým prostředkem. Volný litografický list se stal grafickým projevem doby a malíři-grafikové byli neúnavní ve vymýšlení jeho nových funkcí. Litografie se stala vyhledávanou uměleckou i reprodukční technikou. Litografií byly vytvářeny portréty, veduty, historické malby nebo se stala prostředkem politické karikatury.

Litografie se stala mocnou složkou kulturního a politického života 19. století a nejlepší umělci v ní našli svůj výrazový prostředek. Autory litografií byli např. Honoré Daumier, Eugene Delacroix, Henri de Toulouse-Lautrec, Alfons Mucha, Josef Kriehuber, Adolf Friedrich Kunike, Adolf Dauthage, August Prinzhofer, Johann Höfelich, František Šír, Antonín Machek, Josef Habel nebo Carl Bschor.

Ocelorytina

Grafická technika tisku z hloubky vzniklá jako obdoba mědirytu za použití mnohem odolnější ocelové desky. Pro ocelorytinu je charakteristická jemná a ostrá linie umožňující práci i na velmi malých tiskových formách (při výrobě bankovek, známek, cenných papírů). Po vyrytí kresby se deska zatvrzuje kalením. Stálost formy dovolí v ručním měditiskařském lisu pořídit až 10 000 otisků. Vynálezcem ocelorytiny byl americký vynálezce Jacob Perkins (1766–1849), který tuto techniku použil v roce 1820 na tisk bankovek. Jeho obchodní partneři Charles Warren a Charles Heath pak ocelorytinu použili i pro umělecké ilustrace a grafické listy. Oceloryt zaznamenal největší úspěch během 1. poloviny 19. století, kdy ilustrátoři oceňovali jeho jemnost a schopnost detailní realistické kresby.

Mezi nejznámější autory ocelorytin patří William Henry Barlett, Carl Ludwig Frommel, Johann Poppel, Albert Henry Payne, Carl Mayer nebo Franz Xaver Stöber.

Linoryt a linořez

Technika tisku z výšky, obdoba dřevořezu, která byla poprvé užita umělci patřícími k umělecké skupině Die Brücke mezi lety 1905 a 1913. Linoryt byl oblíbenou technikou pro své jednoduché zpracování, protože linoleum či jemná korková drť, na které se ryje, umožňují rychlé rytí či prořezání ploch. Linoryt neumožňuje jemné tahy, nutí umělce k hrubší práci, nedovolí detaily, jemnost. Hodí se zejména v kombinaci s jinými technikami (jako jednobarevný podtisk).

Ve volné grafice byl použit na počátku 20. století. Linoryt byl v tvorbě využíván hodně expresionisty, mezi autory, kteří tuto techniku používali, patřili např. Maurice de Vlaminck, Christian Rohlf, Henri Matisse, M. C. Escher, Karl Schmidt-Rottluff nebo Pablo Picasso. V českém prostředí je linoryt spojen zejména s osobou Josefa Čapka.

Fotografie

Za první fotografii je považován snímek, který zhotovil roku 1826 francouzský vynálezce Joseph Nicéphore Niépce (1765–1833). Na jeho vynález navázal jeho spolupracovník Jacques Louis Mandé Daguerre (1778–1851), který posléze objevil možnost ustálit obrázek ve formě tzv. daguerrotypie. Objev daguerrotypie byl oznámen roku 1839 na slavnostním zasedání Akademie v Paříži. Díky tomu, že se jednalo o první fotografickou techniku, rozšířila se během krátké doby po celém světě a stala se velkou módou, a to i přes svoje značné nevýhody. Např. doba expozice trvala i několik hodin. Daguerrotypie byla drahá a náročná, neumožňovala kopírování, snímky měly malé rozměry a byly špatně zřetelné. Snímky jsou také velmi citlivé na světlo.

Ve stejné době William Fox Talbot (1800–1877) objevil způsob, jak ustálit obraz získaný pomocí stříbrné expozice. William Talbot se stal autorem řady fotografických vynálezů, např. v roce 1841 si pak nechal patentovat techniku kalotypie, která dovoľovala vytvořit z jediného negativu neomezené množství kopií.

Během druhé poloviny 19. století byl rychle vyvíjen lepší způsob získávání negativů a dochází k celkovému zjednodušení fotografických metod. Mezi další vynálezy patří v roce 1847 užití skleněného negativu. V roce 1851 vynalezl Frederick Scott Archer mokrý kolodiový proces, později použitý Lewisem Carrollem. K rozšíření profesionální i amatérské fotografie přispěl prodej prvních suchých desek s želatinovou vrstvou v roce 1856 nebo vynález celuloidového podkladu v roce 1887 (cesta ke svítkovému filmu). Fotografie zprostředkovala člověku první objektivní obraz světa bez jakékoli invence malířů.

Autotypie

Grafická technika, kterou v roce 1880 vynalezl Georg Meisenbach. Je založena na fotografické a chemické bázi. Fotomechanická reprodukce, kterou se zhotovují knižtiskové štočky pro tisk z výšky z půltónových předloh, fotografií, tužkových kreseb apod. za použití autotypické sítě (rastru). Rastr rozloží polotóny originálu do velkého množství malých bodů, čímž vznikne síťkový negativ, vyznačující se tím, že světla originálu jako průhledné plochy s volně stojícími body. Rastr pracuje s vrstvením teček, které vytváří jednotlivé tóny i barvy.

Kódy rolí relevantních pro grafické umění

Kódy rolí viz <https://text.nkp.cz/o-knihovne/odborne-cinnosti/zpracovani-fondu/informativni-materialy/kody-rolí>

Autor (Author) - aut

Osoba nebo korporace s primární odpovědností za vytvoření intelektuálního nebo uměleckého obsahu díla, obvykle tištěného textu. Jestliže takovou odpovědnost má více než jedna osoba nebo organizace, může se tento kód použít ve spojení s tolika záhlavími, kolik je jich zapotřebí.

Cenzor (Censor) - cns

Cenzor, upravovatel ve smyslu odstraňování závadných míst v textu atd., oficiální nebo privátní.

Dedikant (Dedicatee) - dte

Osoba nebo instituce, které jsou kniha nebo rukopis atd. věnovány (nikoli příjemce daru).

Domnělý (pochybný) autor (Dubious autor) - dub

Osoba nebo korporace, jíž je autorství práce nejasně nebo nesprávně přisuzováno.

Dřevorytec (Wood-engraver) - wde

Osoba, která připravuje matrici pro tisk z příčného řezu dřeva odrytím netisknoucích ploch rydly.

Dřevořezáč (Woodcutter) - wdc

Osoba, která připravuje matrici pro tisk odřezáním netisknoucích ploch nožíky.

Iluminátor (Illuminator) - ilu

Osoba, odpovědná za výzdobu díla (zejména středověkých rukopisů) uměleckými vzory nebo motivy s použitím drahých kovů nebo barev.

Ilustrátor (Illustrator) - ill

Osoba, která koncipuje a může též realizovat výtvarné řešení nebo ilustraci, obvykle jako doprovod psaného textu.

Investor (Funder) - fnd

Osoba nebo organizace, která zajišťuje finanční podporu pro výrobu díla.

Kartograf (Cartographer) - ctg

Osoba odpovědná za vytvoření mapy a jiných kartografických materiálů.

Knižní grafik (Book designer) - bkd

Osoba nebo organizace odpovědná za úplný grafický návrh knihy, včetně úpravy a typu ilustrací, výběru, materiálů a zpracování.

Kovorytec (Metal-engraver) – mte

Osoba, která připravuje matrici pro tisk vyrýváním do povrchu kovové desky.

Kreslič (Delineator) - dln

Osoba nebo organizace vyhotovující technické výkresy podle návrhů.

Leptař (Etcher) - etr

Osoba, která připravuje tiskovou formu leptáním povrchu kovu, skla nebo jiné látky kyselinou nebo jinou podobnou substancí.

Litograf (Lithographer) - ltg

Osoba, která připravuje kámen nebo zrnitou desku pro litografický tisk; označení zahrnuje grafického umělce vytvářejícího originální návrh přímo při práci na podkladu, z kterého bude tisk proveden.

Mecenáš (Patron) - pat

Osoba odpovědná za objednávku díla. Mecenáš obvykle používá svých prostředků nebo svého vlivu k podpoře děl umělců, spisovatelů atd. Označení se týká těch, kteří jednotlivá díla objednávají i platí.

Nakladatel, vydavatel - (Publisher) - pbl

Osoba nebo korporace, která připravuje ke zveřejnění tištěný materiál, obvykle text, ale též tištěnou hudebninu, výtvarnou část publikace atd.

Rytec (Engraver) - egr

Osoba, která pro tiskovou matrici vyrývá písmena, číslice, znaky atd. do povrchu dřevěné nebo kovové desky.

Sazeč (Compositor) - cmt

Osoba odpovědná za zpracování sazby, která slouží k tisku textu nebo obrázků.

Stereotypér (Stereotyper) - str

Osoba, která zhotovuje duplikátní tiskové formy odléváním nebo kopírováním jiné potištěné plochy.

Tiskař (Printer) - prt

Osoba nebo organizace, která tiskne texty z jednotlivých písmových typů nebo matic.

Tiskař grafik (Printmaker) - prm

Osoba, která zhotovuje reliefové tisky, intaglie nebo plochotisky.

Tiskař obrazu (Printer of plates) - pop

Osoba nebo organizace, která tiskne ilustrace nebo dekorativní kresby z tiskových forem.

Tvůrce (Creator) - cre

Osoba nebo organizace odpovědná za intelektuální nebo umělecký obsah díla.

Typograf (Typographer) - tyg

Osoba odpovědná za výběr a úpravu písma, užitého v knize. Je-li osoba, která písmo vybírá a upravuje odpovědná též za další aspekty grafické úpravy knihy, (tj. Knižní grafik - bkd), mohou být použity kódy pro obě funkce.

Umělec (Artist) - art

Použije se pro osobu (např. malíře), která zamýšlí vytvořit a snad také realizuje původní grafický návrh uměleckého díla, pokud není požadováno uvedení specifických kódů (např. [egr], [etr]). Pro knižní ilustrátory se dává přednost označení Ilustrátor – ill

Jiná role (Other) - oth

Používá se pro kódy rolí z jiných seznamů, které nemají ekvivalenty v seznamu rolí ve formátu MARC nebo pro termíny, které nejsou kódem označeny.

Zkratky objevující se na grafikách/grafických listech

Na grafikách se často setkáme se zkratkami uvozujícími jméno autora, rytce, vydavatele apod. Pro přehlednost jsou zde uvedeny ty, s nimiž se setkáme nejběžněji.

Pinx. – pinxit – namaloval = autor původní předlohy obrazu, originálu, předlohy

Del., delin. – delineavit – kreslil, nakreslil = podkladem byla kresba (i neuveřejněná), dle původního obrazu, většinou označení autora předlohy

Comp. – composuit – komponoval = autor návrhu, předlohy

Inv. – invenit – vymyslel = autor předlohy

Sc., sculps. – sculpsit – vyřezal, vyryl = rytec (samotný grafik označován jako sculptor. Jméno rytce může být na grafických listech uvozeno: Caelavit, exc., excud., fecit, incidit, incidente, sculpsit)

Inc. – incidit – vyryl, rytec

f., fe., fec. – fecit – udělal, zhotovil

Fecit aquaforti – vyleptal

e., ex. – excudit, exc. – excudebat – vydal tiskem, tiskař (Jméno vydavatele – tiskaře může být na grafických listech také uvozeno: Apud, ex officina, formis, sumptibus, gedruckt)

imp. – Impressit – vytiskl

Direxit (dir) – vedl (list pod vedením učitele)

lith. – litografoval, autor litografie

e firnis – (z forem) – vydal tiskem, označení se objevuje hlavně u litografií

C. P. S. C. M. – Cum privilegio sacrae caesaris majestate

Další označení objevující se na grafických listech:

Maloval: gemalt von – peint par – painted by

Kreslil: gezeichnet v. – dessiné par – drawn

Navrhl: entworfen v. – proposé – proposed

Dle malby: nach dem Gemälde – d'apres d'un tabletu – from the painting

Vyryl: gestochen – gravé par – engraved

Leptal: geätzt v. – aquaforté – etched

Vydal: herausgegeben – publié – publisher, publish

Tiskl: gedruckt von – imprimé – printed

Otisky

E. E. (epreuve d'état) – zkušební otisk. Označení posledního stavu před vytisknutím celé série, chybí jen nepatrné detaily

E. A. (epreuve d'artiste) – autorský otisk (většinou si ho autor nechal pro sebe)

Kontra-otisk – obsah otisku na další papír, zrcadlově převrácený, sloužil rytci ke snazší kontrole postupující práce

Před textem (avant la lettre) – otisk pořízený před vyrytím textu, dostatečně umístěný pod vlastní kresbu

Remarque – malé skici, kresebné zkoušky na okraji tiskové formy mimo vlastní obraz

Rané otisky nákladu – deska má definitivní podobu

Varianty kresby – doplněné o nové linie

Barevné varianty – jiná barva tisku

Pozdní otisky nákladu – kvalita klesá (náklad jednotlivých technik: suchá jehla, rytina s krejónovou manýrou a mezzotinta – 50 ks; lepty – 100 ks; rytiny v kovu i dřevě, litografie – 200 ks; ocelorytina – až 10 000 otisků)

Dotisk z originální desky – pozdější tisk ze staršího média, kvalita tisku klesá, často jsou některé linie u dotisků přerývány

Verifikační otisk – po přečerpání limitu je na důkaz, že je vydávaná série ukončena, bylo tiskové médium přeškrtnuto a následně vydány 3 otisky se škrtem, zabrání zneužití (verifikační otisky se týkají až moderní grafiky)

Užitečné odkazy a literatura

Knihopis viz [Katalogy a databáze Národní knihovny ČR](#).

Databáze [Bibliografie cizojazyčných bohemikálních tisků do roku 1800](#).

[Encyklopedie knihy](#) – Online zpřístupněné dílo Petra Voita Encyklopedie knihy. Kromě podrobných hesel týkajících se rukopisné a tištěné knihy je zde také česká i zahraniční literatura k tématu.

[Knihověda](#) – Portál k dějinám české knižní kultury do roku 1800

[Dejiny knižnej kultúry](#) – Zde dostupné texty z dějin knižní kultury, literatura k tématu...

[15cILLUSTRATION](#)

[Broadside Ballads Online](#)

[Art UK](#)

[Virtuelles Kupferstichkabinett](#)

[Österreichische Nationalbibliothek – Bildarchiv und Grafiksammlung](#)

[Österreich-Lexikon](#)

[Prvotisky olomoucké kapituly](#)

[Bibliografie knihtisku 16.–17. století](#)

[Pravidla RDA – materiály, metodiky a příručky](#)

BALEKA, Jan. *Výtvarné umění: Výkladový slovník (malířství, sochařství, grafika)*. Praha 1997.

BERÁNKOVÁ, Hana. *Barokní frontispisy v tiskařské bohemikální produkci*. Dolní Břežany 2020.

BOHATCOVÁ, Miriam. *Česká kniha v proměnách staletí*. Praha 1990.

BOLDAN, Kamil. *Záhada Kroniky trojanské: počátek českého knihtisku*. Praha 2010.

BOLDAN, Kamil. *Počátek českého knihtisku*. Praha 2018.

HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. Praha 2008.

[HEILANDOVÁ, Lucie. Katalogizace obrazových dokumentů ve formátu MARC21 se zřetelem na věcný popis. Brno 2015.](#)

HORÁK, František. *Pět století českého knihtisku*. Praha 1968.

HORÁK, František. *Česká kniha v minulosti a její výzdoba*. Praha 1948.

[CHYBA, Karel. *Slovník českých a slovenských knihtiskařů v Československu od nejstarších dob do roku 1860*. Praha 1966–1982.](#)

MUZIKA, František. *Krásné písmo*. Praha 1958.

KNEIDL, Pravoslav. *Z dějin evropské knihy*. Praha 1989.

KNEIDL, Pravoslav. *Česká lidová grafika v ilustracích novin, letáků a písniček*. Praha 1983.

KREJČA, Aleš. *Grafické techniky*. 2. vyd. Praha 1994.

NAGLER, Georg Kaspar. *Neues allgemeines Künstler-Lexikon oder Nachrichten von dem Leben und den Werken der Maler, Bildhauer, Baumeister, Kupferstecher, Lithographen, Formschneider, Zeichner, Medailleure,...* Bd. 1–25. Linz 1904–1914 (2. Aufl.).

[PALIČKOVÁ, Tereza. *Stručná rukověť pro katalogizaci starých tisků podle RDA*. Praha 2015.](#)

ROYT, Jan. *Slovník biblické ikonografie*. Praha 2006.

ŠIMEČEK, Zdeněk. *Počátky novinového zpravodajství a novin v českých zemích*. Brno 2012.

THIEME, Ulrich – BECKER, Felix. *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart*. Bd. 1–37. Leipzig 1907–1950 (repr. München-Leipzig 1992).

TOBOLKA, Zdeněk. *Kniha. Její vznik, vývoj a rozbor*. Praha 1949.

URBÁNKOVÁ, Emma. *Soupis prvotisků českého původu*. Praha 1986.

VOIT, Petr. *Český knihtisk mezi pozdní gotikou a renesancí. I.–II.* Praha 2013–2017.

VOIT, Petr. VOIT, Petr. *Encyklopedie knihy: starší knihtisk a příbuzné obory mezi polovinou 15. a počátkem 19. století : papír, písmo a písmolijectví – knihtisk a jiné grafické techniky – tiskaři, nakladatelé, knihkupci – ilustrátoři a kartografové – literární typologie, textové a výtvarné prvky knihy – knižní vazba, knižní obchod*. Praha 2006.